

Oni kosirom urezuju svoj glas u posebnu drvenu palicu-raboš kao što se činilo i u prošlosti.

Dr. Ljubomir Ribarić napisao je prilog: Josip Ribarić u zbrinjavanju slovenskih prognanika u Hrvatskoj (1941-45). Pisac je koristio sačuvanu obiteljsku arhivu oca Josipa Ribarića, hrvatskog jezikolovca.

Četiri desetljeća djelatnosti Narodnog sveučilišta u Buzetu obradio je mr. Stjepan Kraljević. On govori o rezultatima rada ove ustanove na obrazovanju odraslih, u muzejskoj i bibliotekarskoj djelatnosti.

Razvijeno stočarstvo predstavlja bogastvo svake zemlje, pa tako i užih geografskih cjelina. To je razlog da se podstiče uzgoj pojedinih grana stočarstva, pa tako i govedarstva, piše dipl. ing. Danilo Cerovac u članku Prilozi za poznavanje govedarstva na Bužeštini.

Prapoče je selo na najzadnijem dijelu Laniškog polja koje je, vjerojatno i u svom imenu (propoac), sačuvalo nekada glavno zanimanje mještana, stočarstvo i zemljoradnju. Osim stočarstva i zemljoradnje ljudi su živjeli i od koristi koje im je pružala šuma. Ova zanimanja nisu mogla brez dobrih obrtnika, posebno bez kolara, kovača i zidara.

Početak ovog stoljeća u Prapočama je živjelo preko 400 stanovnika, a danas u selu ima samo 39 ljudi. O tom vremenu, o promjenama u selu, piše Željko Žudić, koji u prikazu ne odlazi daleko u prošlost, već piše o Prapočama kakve on pozna. Opširniji sadržaj o Prapočama, selu na Krasu (Čičariji), objavljen je u posebnoj knjizici izašloj pred nekoliko mjeseci.

Vladimir FINDERLE opisao je svoja sjećanja na mljekarice iz Sv. Martina. Trideset godina ovoga stoljeća, u vrijeme velike ekonomske krize, žene iz Sv. Martina po uzoru na žene još nekih sela uz željezničku prugu Pula-Trst, svakodnevno su iz sela nosile kante mlijeka na Željezničku stanicu Buzet, a otuda su vlakom prevozile mlijeko u Trst gdje su ga prodavale raznoseći ga po stanovima. Bio je to naporan posao za mljekarice, ali je to bio jedini način da se zaradi koja lira i donese u selo. Zahvaljujući požrtvornosti ovih vrijednih žena stanovnici su ostajali u selu, pa su te žene spasile selo.

Slijedi prilog Gordane Čalić Šverko. Devet reportažnih zapisa s Bužeštine i susjednih područja objavljenih u "Glasu Istre". Zapisi se odnose na mjesto uz cestu Buzet-Kopar, na Hum, Brnobiće, Ročko Polje, Dolinu rijeke Bračane, na stari grad Buzet, na područje Čičarije, na probleme vodoopskrbe i posjet gradu Sisku. Zanimljivim opisom i sadržajem u zapisima je oslikan svakidašnji život ljudi našega vremena.

Objavljen je ulomak putopisne reportaže Miroslava Sinčića, Krajolik zvijezda i legendi, a za ovu knjigu Vladimir Pernić i Milena Draščić Rušnjak napisali su po dvije pjesme.

Mirjana Pavletić, prof., napisala je kulturni program Bužeštine tijekom 1993. godine.

Subotina je tradicionalni "samanj i fešta Bužeštine".

Slavi se početkom rujna, na kraju ljetnih i prije početka jesenskih poljoprivrednih radova. Slavila se tri dana, a povezivala se je uz nedjelju poslije Sv. Marije 8. rujna, Male Gospe. Održavao se je veliki "samanj", a izložbeni i prodajni stolovi bili su postavljeni od gradskih Velikih vrata preko Lopara do župne crkve. Za subotinu već se pilo mlado vino, a bile su to i prve smotre narodnog folkloru poslije rata.

Povijest školstva gotovo je redovito zastupljena u "BZ". Za ovaj broj Božo Jakovljević je u povodu otvaranja hrvatske škole u Vodicama pred 140 godina (1854) napisao Prilog za povijest škole u Vodicama. U drugom prilogu zapisana je biografija Vukosave (Wolf-gange) FINDERLA (1897-1983), a u trećem prilogu dopunjen je tekst o učiteljima u Grimaldi, o čemu je u "BZ" pisano u prošloj, 18. knjizi.

U povodu predstavljanja reprint izdanja Dalmatinskih i Konzulovih "Postila" u Željeznom (Eisenstadtu), 16. lipnja 1993. godine, mr. Vladimir Vuković je napisao prilog o prezentaciji knjige, ali i o još nekim izdanjima Hrvatskog kulturnog kluba u Gradišću u suizdavača iz Hrvatske, posebno Čakavskog sabora. Na kraju je Božo Jakovljević prikazao treći svezak "Annalesa", godišnjak Koparskog primorja i susjednih krajeva. Prikaz je napisan za 16. svezak Jadranskog zbornika, a objavljen je u "BZ" jer je 10. veljače 1994. godine u Buzetu održana vrlo uspješna prezentacija ovoga sveska. Tom je prilikom autor prikaza govorio o vjekovnoj suradnji gradova Kopra i Buzeta, osobito na polju kulture, a spomenuta manifestacija je najnoviji događaj u toj kulturnoj svezi.

Kao i ranija tri broja i 19. knjigu "BZ" izdalo je IKD "Juraj Dobrila" u Pazinu, Katedra Čakavskog sabora i Narodno sveučilište u Buzetu, a urednički odbor ovoga najnovijeg broja isti je kao i prethodnog, Antun Hek, Božo Jakovljević i Josip Milčević.

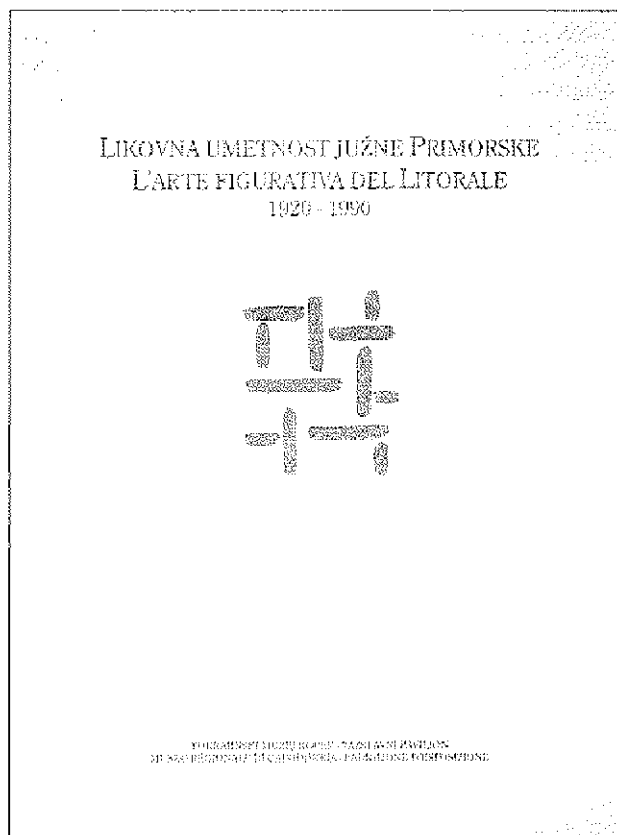
Božo Jakovljević

RAZSTAVA LIKOVNA UMETNOST JUŽNE PRIMORSKE 1920-1990.

Izbor za stalno zbirku u Kopru, Pokrajinski muzej Koper-rastavni paviljon, maj-oktobar 1994 /80 del /42 avtorjev/ katalog 64 strani in 42 barvnih reprodukcij/spremna beseda dr. Milček Komelj/

Večletna prizadevanja za postavljenje stalne zbirke primorskih likovnih umetnika, ki sama po sebi kažejo, da so priprave in dogovori v zvezi z ambicioznejšimi tovrstnimi projekti težavni in zahtevni, so se končno uresničila z razstavo, ki je pomemben uvodni korak za oblikovanje stalne zbirke in katere namen in cilji so daljnosežni. Vodišne obalne kulturne institucije so združile svoje strokovne moči pri nastajanju in oblikovanju

razstave, upoštevajoč predvsem obstoječe fonde likovnih del, ki so se najdlje oblikovali prav v Pokrajinskem muzeju in kjer se je aktivna razstavna dejavnost začela kmalu po končani drugi svetovni vojni, najbolj sistematično pa v Obalnih galerijah. Namen razstave je prikazati izbrano likovno dejavnost tistih primorskih avtorjev, ki so zraščeni s svojim prostorom, to je obalnim, kraškim in tržaškim, bodisi po svojem rojstvu ali po izbranem kraju bivanja. Časovne in prostorske omejitve v zvezi z razstavo, ki naj bi sčasoma zrasla v končni projekt - stalno razstavo v predvidenih prostorih koprške Armerije in zajemala tudi dela drugih likovnih umetnikov, katerih ustvarjanje je naš prostor zaznamoval na izjemen način, so prvotne cilje prenesle v prihodnost. V nekaj letih naj bi s sistematičnim delom, predvsem pa z odkupi dopolnili in oblikovali zbirko, ki bo predstavljala celostni prikaz likovnega ustvarjanja v našem prostoru.

Razstavni katalog.

Veliko vrzel v prezentiranju stalnih zbirk so v preteklih letih nekoliko zapolnjevali redki že obdelani in predstavljeni opusi nekaterih vodilnih slovenskih avtorjev, npr. Avgusta Černigoja v Lipici in Lojzeta Spacala v Štanjelu in Trstu, če se omejimo na geografsko opredeljenost razstave, katerih ustvarjanje sodi v presek njenih zastavljenih pretenzij. Njena prvenstvena zasno-

va glede na geografsko opredeljenost ustvarjanja oblikuje po pomembnosti zelo raznolik seznam ustvarjalcev. Nekateri, kot npr. že imenovana Černigoj in L. Spacal, so znani tudi izven slovenskega likovnega prostora, v njem so kot izjemni ustvarjalci vplivali tako na sodobnike kot kasnejše generacije, drugi, kar velja zlasti za mlajšo generacijo, pa se v širših slovenskih okvirih šele uveljavljajo. Skozi predstavljena dela so zastopani raznoliki umetniški slogi ali bolj pristopi posameznih, zlasti pomembnejših avtorjev (npr. konstruktivizem Černigojevih del), kolikor seveda to dopušča njihov opus. Večinoma so bolj izrazite specifične posamičnih ustvarjalcev, bodisi v zvezi z motiviko, kotje npr. marinarstvo Alberta Sirka in Uga Flumianija, ali pa z značilnim slikarskim pristopom, kot je npr. stilizirana geometrizacija Mire Cetina, postimpresionizem Vittoria Parovela ali realistične podobe Hermana Pečariča. Že na prvi pogled opazamo, da se umetniška izpoved ni tako pogosto izražala skozi kiparsko stroko in je slikarstvo umetniški govorici bolj ustrezalo. Prevladujejo klasične slikarske tehnike: oljna tempera (na platno, juto, lesenit, vezano ploščo), akvarel ter različne grafične tehnike, ki se množijo s samim njenim razvojem. Pri kiparskih delih pa je izrazita uporaba kamna kot značilnega primorskega materiala, to sta predvsem granit in marmor Lenassijevih skulptur ali žgana glina, terakota Pohlenovih in Dequelovih plastik. Vežanost na primorsko motiviko je včasih izražena konkretno, včasih simbolno, o njeni raznolikosti veliko povedo tudi naslovi del kot "Naplavine", "Balada o ribiču", "Mesečina v Istri", "Mož v čolnu", "Ogenj Istre", "Oljčni gaj", "Deček z ribami", "Jadrnice v pristanišču", "Pri belem galebu" itd. Raznovrstnost del tako po pomembnosti samih avtorjev, manj po slogovnih značilnostih, izbrani motiviki, tehnikah, formatih, je omilila pregledna prezentacija likovnih del, ki je kronološko zasnovana. S to preprosto, a nevsiljivo zvrstitvijo del je zgovornost prepuščena v celoti njim samim. Uvod v razstavo predstavljajo dela zadnje generacije avtorjev (od Zvesta Apollonia do najmlajšega Aleksija Kobača) v muzejski avli, kjer se razstava začne in konča, vendar nekoliko izpade iz celovitega prikaza zaradi ločenosti od osrednjega razstavišča z lapidaričnim* in vrtnim delom muzejskega sklopa Zadnji del v zamiku razstavišča v celoti obvladujejo predstavniki zadnje generacije ustvarjalcev (Šalamun, Podgornik, Sedmak, Marušič, Kočbek). Na novo pridobljeno razstavišče upošteva prostorske danosti stare arhitekture z odprtim ostrešjem in je različno od drugih obalnih razstavnih prostorov, ki v primerjavi z njim delujejo skoraj sterilno izčiščeno, kot sodobni razstavni prostori pač. Razstavišče, ki je sicer nekoliko zamaknjeno, je vsekakor z razstavopostalo vitalen del muzejskega kompleksa. Razstavne površine so bistveno dopolnjene z izborom za prostor nevtralnih, tako rekoč neopaznih panojev oz. predelnih sten. Odprta strešna

konstrukcija, na nekaj mestih predrta z okenskimi površinami, dopušča dopolnitev umetne svetlobe z naravno. Bistvena pomanjkljivost razstave je v tem, da nam ne omogoči pregleda skozi enakovredno zastopana obdobja umetniškega ustvarjanja, zlasti npr. začetnega obdobja, s čimer bi nam omogočala celovitejši prikaz. Kolikor bo tudi nadaljevanje dela s končnim ciljem zaokrožene zbirke kontinuirano, je razstava v celoti zadostila svojemu namenu s prerezno predstavitvijo likovnega delovanja in njegovo strnjeno podobo. Čeprav je na začetku nepotrebno obremenjevati cilje stalne razstave s (pre)velikimi pretenzijami, je v nekih širših bodočih kontekstih smiselno govoriti o problemu predstavljanja zbirk. Zgovorno in zgleda vredno je dejstvo, da ta problem sodobne tovrstne inštitucije rešujejo tako, da svoje zbirke neprestano "prevetrujejo" s tematskimi ter drugače zastavljenimi razstavami ter s tem postanejo prostori aktivnega duhovnega udejstvovanja. Poseben problem je tudi (neobstoječa) likovna publika pri nas, tako domača kot tuja. Pri tem je zagotovo zelo pomembno, da istočasno s pripravo razstave potekajo tudi dela za ustrezen predstavitev informacij o njej (kontinuirano obveščanje v javnih medijih, povezovanje razstave z določenim krajem ipd.).

Lili Bojanic

Ernest Radetić: ISTRA POD ITALIJOM (1918-1943).
Zagreb 1944; reprint: Matica Hrvatska, ogranak Rijeka,
1991, 286 strani.

Knjiga Ernesta Radetića, ki je izšla v avtorjevi samozaložbi pred pol stoletja, je doživela prvo reprint izdajo leta 1990 (založilo jo je Istarsko književno društvo Juraj Dobrila v Pazinu), leto kasneje pa še drugo izdajo, tokrat pri Odseku Matice Hrvatske v Rijeki. Pri tem ni nepomemben podatek, da je bila knjiga, ko je izšla iz tiska (1944), zaplenjena, uničena, oziroma direktno poslana iz tiskarne v tovarno papirja; in šele sedaj, z reprint izdajo je dejansko dostopna bralcem. Že ti podatki so sami po sebi dovolj tehtni, da pričujočega dela ne gre prezreti; prezreti pa ne gre tudi avtorjeve življenjske poti, ki je nedvomno dala pečat njegovemu delu.

Pisec Ernest Radetić (1899-1980), ki ni bil niti v enem režimu persona grata, je bil doma iz Baderne; tam je obiskoval tudi osnovno šolo, ki jo je zgradila Družba sv. Cirila in Metoda za Istro. Po končani osnovni šoli je odšel na Cesarsko in kraljevo hrvatsko gimnazijo v Pazin, v gimnazijo, ki je bila poznana tudi po tem, da so ideje hrvatskega narodnega preporoda močno prežemale tako njene profesorje kot dijake. Ob izbruhu prve svetovne vojne, ko je pazinska gimnazija prenehala

delovati, je Radetić nadaljeval šolanje na gimnaziji v Travniku, ki je bila med najbolj cenjenimi v tedanji monarhiji. Od tu je bil poslan na italijansko bojišče, kjer je bil tik ob koncu vojne ujet ter poslan v italijansko taborišče. Od tam se je leta 1920 vrnil v Zagreb in stopil v državno službo (Ravnateljstvo pošte), in sicer kot urednik časopisa "Pošta", glasila poštinih delavcev in uslužbencev. Zaradi sodelovanja v sindikalnem boju poštinih delavcev, želje po dejanski neodvisnosti in svobodi lastnega ustvarjanja, je dokaj hitro zapustil državno službo. Od tedaj je ves svoj čas posvetil političnemu in družbenemu življenju istrske emigracije, še posebno v okviru političnega društva "Edinost", ki je združevalo Hrvate in Slovence iz t. i. Julijske krajine. S svojimi literarnimi prispevki sodeluje v glasilu "Istrska riječ", ki izhaja v Trstu do prepovedi leta 1929. Na prepoved odgovori Radetić še istega leta - z ustanovitvijo časopisa "Istra" - glasila istrske in slovenske emigracije, ki izhaja v Zagrebu. Od tedaj dalje je "Istra" obveščala hrvatsko javnost o zločinih italijanske fašistične oblasti v Istri. Naslednje leto Radetić ustanovi še mladinsko glasilo "Mladi Istranin", poznan in čitan med mladino širom po tedanji Jugoslaviji, tudi zaradi priljubljenega stripa o razposajenima Fliku in Floku. Septembra 1940 je - zaradi pritiska italijanske vlade - jugoslovanska vlada prepovedala izhajanje glasila "Istra", marca 1941 pa še glasila "Mladi Istranin". Ko je kapitulirala fašistična Italija (1943) so v številki glasila Hrvatskoga sveučilišta "Alma Mater Croatica", ki je bila tematsko posvečena zgodovini Istre, izšli Radetićeve "Istarski spomendani", v katerih je avtor posvetil osrednjo pozornost italijanski okupaciji Istre. V naslednjih mesecih je Radetić svoj prispevek znatno razširil in ga na podlagi dokumentov dopolnil ter izdal v posebni knjigi "Istra pod Italijom (1918-1943)", ki je sedaj pred nami. Redki primerki originalnega natisa iz leta 1944, ki so se ohranili po vojni, so služili kot dragocen dokument o zločinih fašistične vladavine nad hrvatskim in slovenskim narodom v Istri tudi Mednarodni komisiji za razmejitev med Jugoslavijo in Italijo.

Ernest Radetić v svoji knjigi uvodoma opredeli pojem Istre ter polemizira, bolje postavlja pod vprašaj "uradne" številčne podatke in narodnostno sestavo istrskega prebivalstva v letih 1850-1921, s katerimi se je največkrat manipuliralo. V nadaljevanju se avtor ustavi pri gospodarskem, političnem in kulturnem stanju Istre, ter - na podlagi podatkov - ugotavlja razcvet istrske regije, ki se začne po letu 1900; z izbruhom prve svetovne vojne je njenega razcveta seveda konec. V nadaljevanju poskuša avtor pokazati na vse ključne probleme Hrvatov in Slovencev v Istri, začevši z italijansko okupacijo. Pri tem opozarja na lažne obljube italijanske meščanske politike hrvaškemu in slovenskemu prebivalstvu ob zasedbi Istre ("... večno bomo spoštovali vaše specialne zakone in lokalne običaje ...") ter na kata-